

*І.А. Алексніна,
дацэнт кафедры тэатральнай творчасці
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта
культуры і мастацтваў,
кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт*

ВІЛЕНСКІ ПЕРЫЯД ДЗЕЙНАСЦІ Ф.АЛЯХНОВІЧА: НА АСНОВЕ ДРУКАВАННЫХ ВЫДАННЯЎ 1920-1930-х гг.

Дастаткова слынай у гісторыі тэатральнага мастацтва Заходняй Беларусі ў перыяд 1920–1930-х гг. была дзейнасць Віленскай беларускай гімназіі, на базе якой працавала Беларуская драматычная майстроўня, якой кіраваў Ф. К. Аляхновіч.

Аналіз дакументальных матэрыялаў, перыядычных выданняў за 1920–1930-я гг. і сучасных тэатразнаўчых даследаванняў У. Няфёда [13], У.Ковеля [10], А.Лабовіча [12] і В.Герасімава [5], а таксама рэпертуару калектываў Заходняй Беларусі даюць падставу сцвярджаць пра значны ўплыў Ф.Аляхновіча на тэатральную культуру не толькі заходняй часткі Беларускага Паазер'я, але і ўсяго тэатральнага мастацтва Беларусі, асабліва аматарскага. Яго тэатральная і грамадска-палітычная дзейнасць даволі глыбока разгледжана У. І. Няфёдам у спецыяльнай манаграфіі [13]. Аўтар працы, грунтуючыся на біяграфіі «Францішак Алекна-Аляхновіч», напісанай К. Б. Езавітавым, закранае асноўныя этапы яго жыцця, робіць аналіз яго 17 драматычных твораў (драм і камедый на бытавыя тэмы і сцэнічных твораў на сюжэты казак і легенд) і аргументуе важкасць яго ўкладу ў беларускае тэатральнае мастацтва як драматурга, рэжысёра, акцёра, аўтара прац па гісторыі нацыянальнага тэатра. Таму лічым магчымым не звяртацца да гэтага пытання. Але ёсць патрэба звярнуць увагу на некаторыя грані творчасці Ф. Аляхновіча ў віленскі перыяд пазнейшага часу.

Аналізуючы тэатральны працэс Заходняй Беларусі даследчык А. А. Лабовіч даволі поўна асвятляе дзейнасць Беларускай драматычнай майстроўні ў Вільні [11, с. 486–487]. Аднак, з-за немагчымасці ў савецкія часы станоўча ацаніць творчую дзейнасць Ф. Аляхновіча, тэатразнаўца нават не называе яго прозвішча сярод удзельнікаў гэтага калектыву. Друкаваныя выданні тых часоў («Грамадзянін», «Беларускае жыццё», «Беларускі зван» і «Беларускі голас»; дарэчы, выдаўцом трох апошніх газет з'яўляўся менавіта сам Ф. Аляхновіч) сведчаць аб значным уплыве асобы

драматурга і яго творчасці на тэатральную культуру Заходняй Беларусі. Сумесна з Б. Тарашкевічам і іншымі дзеячамі нацыянальнага адраджэння ён у 1921 г. распрацоўвае і падпісвае «Статут таварыства беларускай школы». У хуткім часе ў Вільні адкрываецца беларуская гімназія, пры якой працуе і драматычны гурток. Па запрашэнні вучняў гімназіі аматарамі сцэны перыядычна кіруе Ф. Аляхновіч, які ў гэты час мае невялікую трупу прафесійных выканаўцаў.

Ён разумее і падтрымлівае імкненне да тэатральнай культуры і мастацтва не толькі жыхароў Вільні, але і невялікіх мястэчак. Побач з гастрольнай дзейнасцю рэжысёр піша п'есы, працуе з гімназійным гуртком, ладзіць сумесныя пастаноўкі, у якіх бяруць удзел як школьнікі, так і прафесійныя выканаўцы. Адною з такіх работ можна назваць спектакль «Пан міністр» па п'есе Аляхновіча, паказ якога адбыўся на сцэне гімназіі [1, с. 2].

Раней Ф. Аляхновіч не меў прамога дачынення да работы Беларускай драматычнай майстроўні. Аднак падчас працы па стварэнні стацыянарнага прафесійнага тэатра ў Вільні ў 1923 г. драматург выбіраецца дырэктарам і рэжысёрам дадзенага «кааператыўнага таварыства». Мэтай яго дзейнасці было стварэнне Беларускага тэатра і кінематографа ў Вільні, аказанне фінансавай дапамогі сябрам майстроўні. Акрамя Ф. Аляхновіча і М. Красінскага, якія ўваходзілі ў склад кіраўніцтва гэтай арганізацыі, у ёй працуюць Р. Астроўскі, Э. Будзько, А. Трэпка, Л. Зашэцкі, А. І. Я. Гапановічы, А. Міхневіч, М. Капэль, М. Пяткевіч, А. Канчэўскі, Р. Залкінд, А. Быхавец, У. Манкевіч, Н. Бельдзюкевіч [4, с. 4].

З 1924 г. майстроўня рэгулярна, амаль штотыдзень, ладзіць спектаклі. Рэпертуар складаецца з найбольш актуальных і вядомых твораў М. Крапіўніцкага, Э. Ажэшка, Я. Купалы, Л. Родзевіча, В. Дуніна-Марцінкевіча. Ф. Аляхновіч папаўняе рэпертуар уласнымі п'есамі, сярод якіх «На Антокалі», «Манька» (пазней перапрацаваная і перайменаваная драматургам у «Дрыгву»).

Значнае месца ў дзейнасці гэтага творчага калектыву адводзіцца і лекцыйнай працы. Напрыклад, 17 лютага 1924 г. А. Луцкевіч чытае лекцыю-рэферат «Аб беларускай драме» [4, с. 4], а 24 лютага Ф. Аляхновіч выступае з дакладам «Аб беларускім тэатры». Дапрацаваны і пашыраны гэты матэрыял пад назвай «Беларускі тэатр» выдаецца асобнай манаграфіяй у кастрычніку таго ж года ў Вільні і становіцца першым даследаваннем гісторыі беларускага

тэатра. Пазней менавіта гэта праца бярэцца У.І.Няфёдам за аснову для напісання навуковай работы па гісторыі тэатра Беларусі.

Як было заўважана вышэй, праца Беларускай драматычнай майстроўні грунтавалася на базе Віленскай гімназіі, таму асноўнымі ўдзельнікамі і гледачамі студыі былі яе вучні. Па прычыне матэрыяльных цяжкасцей, недахопу спецыялістаў у галіне сцэнічнай творчасці, а галоўнае ў выніку перашкод у адносінах да дзейнасці драматычнай дружыны гімназіі (дазвол на пастаноўку часам чакалі больш за месяц [9, с. 4]) тэатр гімназіі вымушаны быў перайсці да формы «вечарынак». Побач з падрыхтоўкай дэкламацый, танцаў, спеваў майстроўняй ствараюцца яшчэ дзве драматычныя пастаноўкі. Спектакль па п'есе У.Галубка «Апошняя спатканне», які адбыўся 3 кастрычніка 1925 г. у рэжысуры Ф. Аляхновіча («... гулялі вучні на рэдкасць добра, старанна, памастацку») [6, с. 4]. 3 лютага таго ж года гімназісты паставілі камедыю «Шчаслівы муж» Ф.Аляхновіча з дабрачыннай мэтай дапамогі немагчымым навучэнцам гімназіі.

Пасля спынення дзейнасці Беларускай драматычнай майстроўні, Ф.Аляхновіч застаецца без творчага калектыву, але ўсё ж спрабуе ладзіць асобныя пастаноўкі з аматарамі. Газета «Беларуская крыніца» паведамляе аб двух спектаклях, якія адбыліся ў зале кансерваторыі на аснове п'ес Э. Ажэшка «У зімовы вечар» і Ф. Аляхновіча «Птушка шчасця», пастаўленых у 1935 г. Рэцэнзент даволі падрабязна аналізуе абодва спектаклі.

Відавочнай з'яўляецца незадаволенасць крытыка мастацка-эстэтычнымі якасцямі работы аматараў. «...Калі б яе (п'есу Э. Ажэшка – *І.А.*) згуляць беззаганна, прадстаўляла б абраз вялікай мастацкай вартасці» [1, с. 2]. Другая п'еса, сцэнічнае ўвасабленне якой драматург і рэжысёр трактуе «больш рэалістычна <...> страціла свой лагодны, лёгка-казачны характар, засталася абразком грубага і прымітыўнага характару беларускага селяніна» [1, с. 2]. Станоўчую ацэнку крытыка атрымалі акцёрскія работы Ф. Аляхновіча ў ролі разбойніка Рыся і Жыда (у другім спектаклі). Добрае ўражанне пакінулі і дэкарацыі, створаныя вядомым беларускім мастаком П. Сергіевічам. Напрыканцы крытык дае параду рэжысёру-пастаноўшчыку «зварнуць увагу на рэпертуар, артыстычнае і тэхнічнае ўдасканаленне ігры і больш прыстасавацца да вымоў часу й асяродзішча» [1, с. 2].

17 сакавіка 1935 г. у той жа глядзельнай зале ладзіцца «спектакль-вечарынка» дзеля «...ушанавання 25-годдзя

беларускага тэатра ў Вільні». Праграма ўключае драматычную частку (пастаноўкі драмы «Цені» і камедыі «Чорт і баба» Ф. Аляхновіча) і выступленне хору, рэпертуар якога складаецца з беларускіх народных песень, апрацаваных Р. Шырмай [3, с. 3].

Такім чынам, грунтоуючыся нават на сціслым аналізе дакументальных матэрыялаў і перыядычных выданняў 1920–1930-х гг. і рэпертуару аматарскіх тэатральных калектываў Заходняй Беларусі, мы можам гаварыць пра значны ўплыў Ф. Аляхновіча на тэатральную культуру не толькі заходняй часткі Беларускага Паазер'я, але і ўсяго тэатральнага мастацтва Беларусі, прычым не толькі аматарскага, але і прафесійнага.

1. *Беларускі спектакль Ф. Аляхновіча* // Беларускае крыніца : паліт., грамад. і літ. газета. – Вільня. – 1935. – № 3 (596).
2. *Беларуская крыніца* : паліт., грамад. і літ. газета. – Вільня, 1933. – № 27.
3. *Беларуская хроніка* // Беларускае крыніца : паліт., грамад. і літ. газета. – Вільня. – 1935. – № 13 (606).
4. *Беларусы ў Латвіі: мастацкая праца* // Беларускае доля : аднаднеўка. – Вільня. – 1925. – № 2.
5. *Герасімаў, В.* Дачыненні між двума волатамі / В. Герасімаў // Тэатральная Беларусь. – 1995. – № 4.
6. *Голас беларуса* / рэд. К. Б. Езавітаў. – Рыга. – 1924. – № 1.
7. *Грынкевіч, С.* Зацемак аб тэатры / С. Грынкевіч // Калоссе. – Вільня, 1935. – № 3.
8. *Езавітаў, К. Б.* Спробы беларускага тэатра ў Латвіі / К. Б. Езавітаў // Голас беларуса. – Рыга. – 1925. – № 2.
9. *Жыццё беларуса.* – Вільня. – 1925. – № 9.
10. *Ковель, У.* Жыцця няскончаная драма / У. Ковель // Тэатральная творчасць. – 1995. – № 4.
11. *Лабовіч, А. А.* Тэатральнае жыццё Заходняй Беларусі (1926–1932) / А. А. Лабовіч // Гісторыя беларускага тэатра : у 3 т. – Мінск : Навука і тэхніка, 1985. – Т. 2 : Тэатр савецкай эпохі.
12. *Лабовіч, А. А.* Тэатральнае жыццё Савецкай Беларусі (1921–1925) // Гісторыя беларускага тэатра : у 3 т. – Мінск : Навука і тэхніка, 1985. – Т. 2 : Тэатр савецкай эпохі.
13. *Няфёд, У. І.* Францішак Аляхновіч : тэатральная і грамадска-палітычная дзейнасць / У. І. Няфёд. – Мінск : Навука і тэхніка, 1996.